

KONGRESI, SIMPOZIJI, DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

MEDNARODNI SIMPOZIJ O MATIJI MAJARJU-ZILJSKEM

Pošišče 1992

Pred sto leti (31. julija 1892) je v Pragi umrl Matija Majar, rojen leta 1809 v Ziljski dolini, Slomškov učenc in sodelavec, sotrudenik Novic, najiniciativnejši, najodločnejši med oblikovalci slovenskega političnega programa, Zedinjenje Slovenije, v letu 1848, ki si je vse življenje prizadeval za utopično idejo zblizevanja slovanskih jezikov in oblikovanja umetnega skupnega slovanskega jezika. Njemu v spomin je bil v dneh 6–9. julija 1992 v vasi Pošišče (Tratten) v Ziljski dolini svojevrsten mednarodni simpozij. Idejo zanj je dal dr. Andrej Moritsch, sam doma iz Draganč (Dragantschach) v Ziljski dolini, zgodovinar, ki predava na dunajski univerzi (to študijsko leto tudi v Ljubljani) in dela na njenem Inštitutu za raziskovanje Vzhodne in Jugovzhodne Evrope. Avstrijsko zvezno ministrstvo za znanost in raziskave je sprejelo njegov raziskovalni projekt in s svojimi finančnimi sredstvi omogočilo simpozij, ki mu je bila soprireditelj tudi ljubljanska izpostava Avstrijskega inštituta za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo pod vodstvom dr. Feliksa J. Bistra. Simpozij je bil svojevrsten, ker je zbral znanstvenike-zgodovinarje v lepem naravnem okolju, na čistem zraku, skoraj 800 m visoko, »na kmetih«, kakor bi nekdanj rekli. Predavanja so se vrstila v Moritschevim počitniškem domu, udeleženci pa so stanovali pri posameznih domačinih, vse zunaj hotelov in dvoran.

Zbralo se je 17 referentov, ki so pridstavljali 9 držav in deset narodov. Zastopane so bile Avstrija (Wilhelm Baum, Theodor Domej, Avguštin Malle, vsi trije iz Celovca, Andrej Moritsch z Dunaja, Zoran Konstantinovič iz Innsbrucka), Češka (Vladislav Št'astný iz Brna in Miroslav Šesták iz Prage), Hrvaška (Dragutin Pavličević iz Zagreba), Nemčija (Christian Hannick iz Trierja), Poljska (Antoni Cetnarowicz iz Krakova), Rusije (Iskra Vasiljevna Čurkina iz Moskve), Slovaška (Tatjana Ivantyšynová iz Bratislave), Slovenija (Marjan Dolgan, Jurij Fikfak, Vasilij Melik in Peter Vodopivec iz Ljubljane) in Ukrajina (Feodosij Steblyj iz Lvova).

Referati so obravnavali različne strani Majarjevega življenja in dela, Majarjeva živa zavzetost za slovansko idejo pa je bila spodbuda ali povod za razpravljanja o usodi in razvoju slovanske ideje pri posameznih slovanskih narodih. Snov referatom so torej dajale teme: duhovno življenje Koroške v Majarjevem času (Baum), etnična zavest koroških Slovencev pred letom 1848 (Domej), Slovenci v letu 1848 (Vodopivec), Majarjevi nacionalni programi (Melik), Majarjeva publicistika (Malle), Majar in narodopisje/etnologija (Fikfak), Majarjeva gramatikalna skupnoslovanska metoda (Dolgan), Majarjevo potovanje v Rusijo in cerkvene oblasti (Moritsch), Majar in Rusija (Čurkina), Majar in Hrvaška (Pavličević), poljsko-slovenski odnosi z vidika slovanske ideje (Cetnarowicz), slovanska ideja pri Čehih pred dualizmom (Šesták), pri Čehih v času dualizma (Št'astný), pri Slovakah (Ivantyšynová), pri galiških Ukrajincih (Steblyj), pri Srbih (Konstantinovič), pravoslavje in slovanska ideja (Hannick). Diskusija je bila živahna in plodna. Večina predavanj je bila v nemščini, predavalo in diskutiralo pa se je tudi v slovenščini, ruščini, hrvaščini in češčini. Vse kaže, da bodo predavanja izšla v dveh publikacijah, v Bratislavi in v Celovcu. Svoje prispevke so poslali tudi Nikita Iljič Tolstoj (Moskva), Arsenij Lis (Minsk) in Milčo Lalkov (Sofija), ki na simpozij žal niso mogli priti.

Udeleženci simpozija so v dneh svojega bivanja v Pošiščah obiskali tudi Videnče/Wittenig, kjer je na hišni številki 5 Majar preživljal svojo mladost, Bistrico na Zilji (Feistriz a.d. Gail), Gorje (Göriach), kjer je bil Majar skoraj 20 let župnik in kjer je imel sedanji župnik Stanko Trap spominsko mašo, rojstni dom Franceta Grafenauerja, zadnjega slovenskega koroškega državnega in deželnega poslanca pred prvo svetovno vojno (Moste/Brugg 9), in Brdo (Egg), kjer je Grafenauer pokopan. Znanstveni in družabni del simpozija, medsebojni kontakti in razpravljanja, stiki z domačini in Ziljsko dolino so se zapisali udeležencem v lep spomin.

Vasilij Melik

SIMPOZIJ O LAVANTINSKEM ŠKOFU MIHAELU NAPOTNIKU V RIMU

Slovenik, 14.–19. september 1992

Mihael Napotnik je pastiroval na čelu lavantinske škofije v času, ko sta ljubljansko škofijo vodila Jakob Missia (1884–1898) in Anton B. Jeglič (1898–1930), goriško nadškofijo Alojzij Zorn (1883–1897), Jakob Missia (1898–1902), Andrej Jordan (1903–1905) in Frančišek B. Sedej (1906–1931), tržaško škofijo pa Ivan N. Glavina (1882–1895), Andrej M. Sterk (1896–1901), Franc K. Nagl (1902–1910) in Andrej Karlin (1911–1919). Od vseh naštetih je imel Napotnik najdaljši staž škofovanja na čelu iste škofije in sicer od leta 1889 do smrti leta 1922. Njegovo delovanje je soupadalo s časom številnih narodnih, idejnih, strankarskih, gospodarskih in socialnih vrenj v slovenskem prostoru, z gibanjem »Proč od Rima« na verskem področju, z vojno viхро v letih 1914–1918, ki je zrušila habsburško monarhijo, in z nastankom kratkotrajne Države Slovencev, Hrvatov, in Srbov oziroma Kraljevine SHS.

O Napotniku kot pisatelju, škofu, mislecu, organizatorju itd. ni bilo veliko znanega, še več, razširjene so bile trditve o Napotnikovi preveliki »nemški« usmerjenosti, ki so nedvomno izhajale iz njegove lojalnosti do Dunaja in zlasti do cesarske hiše. Mnoge je motil njegov asketizem in aristokratska drža (kar je bilo večkrat poudarjeno tudi na simpoziju) in zlasti lovljenje ravnotežja med slovenskimi in nemškimi verniki, ki jih je vodil. Tu ne gre za vprašanje narodnostne opredelitve, ampak za dejanje prevelikega poudarka elementom nemštva, npr. v dopisovanju. Razumljivo je, da se je obračal na svoje vernike v nemškem in slovenskem jeziku (npr. s pastirskimi pismi), nerazumljivo pa je, da je, npr. na Jegličeva slovenska pisma, odgovarjal v nemškem jeziku. V avstrijskem prostoru je užival ugled kot mislec in dober govornik in ta svetovljanska drža, odprtost v evropski katoliški miselni svet, je bila kar nekoliko premalo poudarjena na simpoziju.

Ne samo za cerkvene, temveč tudi za vse zgodovinarje je pomembna njegova tiskana zapuščina. V mislih imam izdaje škofijskih sinod (1896, 1900, 1903, 1906, in 1911) v petih obsežnih knjigah. Gradivo je določil in uredil sam, obdelovali pa so ga poznavalci, vendar je zadnjo redakcijo izvršil zopet sam. Karkoli že: če dodam k besedam rektorja Slovenika dr. Maksimilijana Jezernika, da je simpozij dodal mozaični kamenček k vedenju o škofu Napotniku, še misel, da je bilo naše srečanje tudi vzpodbuda za nadaljne raziskave o njegovem delu. Marsikaj ni bilo dorečeno in nekatera področja Napotnikovega dela so celo neobdelana zaradi odsotnosti referentov in njihovih prispevkov. Popolnejšo sliko o vlogi posameznikov bomo dobili s primerjalnim študijem in analizo ne samo pomembnih osebnosti iz slovenskega cerkvenega življenja, ampak tudi raznih struj, pogledov mnogih duhovnikov, ki so v stiku z življenjem drugače reagirali, z dobrim poznavanjem vseh virov in idejnih tokov od Vatikana do Dunaja, če imamo pred očmi samo avstrijsko dobo. Lavantinski škof Napotnik je bil razprt med domačijo, Dunajem in Vatikanom, krmariti je moral med slovenskimi in nemškimi interesi, hkrati pa izvrševati nalogo, ki je bila primarna: skrbeti za versko in splošno življenje svojih vernikov.

V prvi sklop predavanj na simpoziju lahko uvrstimo prispevke, ki so osvetlili čas Napotnikovega škofovanja. O političnem in narodnostnem vrenju je govoril **Vasilij Melik**, ki ga je dopolnjevalo razmišljanje **Franca Rozmana** o socialni demokraciji in nemških nacionalcih na Štajerskem. Odsotni **Anton Ožinger** je zapisal nekaj misli o cerkvenih razmerah (gledano tudi iz širšega zornega kota) na Štajerskem konec 19. in na začetku dvajsetega stoletja, medtem ko je **Bruno Hartman** posvetil svoje razmišljanje Mariboru kot mestu in sedežu škofije.

O Napotnikovi mladosti in poti do duhovništva je govoril konjiški arhidiakon **Ivan Pajk**, njegovo študijsko dobo na Dunaju pa je precizno analiziral **Walter Lukan**. Napotnikovo imenovanje za lavantinskega škofa v okviru cerkvenih in političnih razmer na Štajerskem je bilo predmet zanimanja **Vinka Rajšpa**, medtem ko se je kanonik **Viljem Pangerl** lotil primerjave med Napotnikom in njegovima predhodnikoma, Slomškom ter Stepišnikom. Nekaj spominskih utrinkov na Napotnika je nanizal v poslanem referatu **Anton Trstenjak**.

Škofova osebnost, delo in odnos do prostora, v katerem je živel, so bili osvetljeni z različnih (kot sem že omenil, pa ne vseh) vidikov: o njegovem odnosu do cerkvene umetnosti je govoril **Andrej Kropelj**, o razvoju cerkvene glasbe **Edo Škulj**, o stikih z Jegličem **Bogdan Kolar**, o cerkvenem pisatelju in zlasti govorniku **Jože Rajhman** in o Napotniku – zgodovinarju **Janez Marolt**. **Ivanka Tadina** je razmišljala o njegovem odnosu do misijonske misli in **Vlasta Stavbar** o pobiranju zvonov ter deklaracijskem gibanju na Štajerskem med prvo svetovno vojno. **Marjan Drnovšek** je opozoril na izseljevanje z območja lavantinske škofije pred prvo svetovno vojno in na odnos Cerkve do tega pojava, dopolnjeval pa ga je prispevek **Darka Friša** o priseljevanju duhovnikov iz te škofije v ZDA.

Poseben sklop je bil posvečen Napotniku kot najvišjemu dušnemu pastirju v škofiji, organizatorju in mislecu. Z liturgičnim gibanjem v njegovem času nas je seznanil **Ivan Likar**, o pripravah na evharistično leto v lavantinski škofiji **Julka Nežič** in o njegovem delu na bibliističnem področju **Marjan Peklaj**. O cerkvenopravnem vidiku Napotnikovih sinod je govoril **Stanislav Slatinek**, o sinodah na splošno – s poudarkom na sinodi 1900 – **Metod Benedik** in o pastirskih pismih **Vinko Potočnik**.

Napovedani, vendar nerealizirani, so bili še prispevki o uradnih in zasebnih stikih škofa Napotnika s sodobniki (**Anton Ožinger**), o Korošču in Napotniku (**Feliks Bister**), o Napotnikom povsem slovstvenem delovanju do posvetitve s posebnim ozirom na službovanje v Bosni (**Viktor Vrbnjak**) in o Napotnikovi bibliografiji (**Miloš Rybář**). Nekateri odsotni referenti so obljubili, da bodo pripravili referate za objavo v zborniku, ki vedno sledi simpoziju in izide od naslednjem srečanju, tj. v našem primeru septembra 1993 (mimogrede: posvečeno bo ljubljanskemu škofu Antonu Alojziju Wolfu, 1782–1859).

In še-ugotovitev o poteku simpozija: odlikovala ga je nenatrpnost s predavanji (samo štirje v dopoldanskem in enako število v popoldanskem času), omejenost izvajanja na trideset minut in – kar pogrešamo pri srečanjih zgodovinarjev – vedno jim je sledila bolj ali manj živahna diskusija. Omogočal je ni samo čas, temveč tudi ozek krog sodelujočih, ki so poznali obravnavano problematiko ali pa so zanj kazali aktiven interes. Sodelujoči so bili predstavniki različnih strok (zgodovi-

narji, teologi . . .), kar je dajalo simpoziju še posebno zanimivost in različnost pogledov, ki so se soočali v mirnem akademskem duhu.

Letošnji simpozij v spomin 70-letnice Napotnikove smrti je potekal v okviru Slovenske teološke akademije v prostorih Slovenka v Rimu. Rektor dr. Maksimilijan Jezernik in vicerektor dr. Joško Pirc sta skrbela za dobro počutje vseh udeležencev. Organizirana je bila tudi skupinska avdienca pri papežu Janezu Pavlu II. v letnem dvorcu Castel Gandolfo, nedaleč od Rima, kjer je v slovenskem jeziku nagovoril udeležence simpozija z besedami: »Spoštovani udeleženci simpozija o škofu Napotniku, ki ga vodi njegov naslednik Monsignor Franc Kramberger. Škof Mihael Napotnik je bil vsestransko izobražen in aktiven. V obdobju prve svetovne vojne je utrjeval življenje cerkve v svoji mariborski škofiji kot tudi drugje bodisi s poglobitvijo filozofskih temeljev kot tudi s pravnimi navodili, kar je razvidno iz njegovih petih škofijskih sinod, tiskanih v latinščini. Očetovsko blagoslavljam Vaše delo in Vaše zaključke.« (Osservatore Romano, 17. 9. 1992). Zaključek srečanja je bil namenje izletu v Subiaco z ogledom samostanov sv. Bednedikta in sv. Sholastike in prijetnemu kramljanju ob kozarcih dobrega vina na Frascatiju.

Marjan Drnovšek

SLOVENSKA MATICA, SI-61001 Ljubljana, Kongresni trg 8,
pp. 458, tel.: (061) 214-190

Članom Zveze zgodovinskih društev Slovenije nudi po svojih članskih cenah:

Fran Zwitter
O SLOVENSKEM NARODNEM VPRAŠANJU

Razvoj slovenskega narodnega vprašanja in dozorevanje slovenskega naroda od konca 18. stoletja do druge svetovne vojne je ena izmed pglavitnih, če ne sploh najvažnejša tema znanstvenega dela pokojnega akademika in zaslužnega univerzitetnega profesorja dr. Frana Zwittra.

Izbor Zwitterovih razprav ni pomemben le za spoznavanje naše najnovejše zgodovine in za zgodovinarje, marveč za široko kulturno občinstvo, ki ga zanimajo še danes žgoča slovenska narodna vprašanja in še posebej za vsakogar, ki ga zanima predvojna pot v vstajo 1941. Knjigo je uredil in s komentarjem opremil prof. dr. Vasilij Melik.

Ferdo Gestrin
SLOVENSKE DEŽELE IN ZGODNJI KAPITALIZEM

16. stoletje ni le čas reformacije in kmečkih uporov, temveč tudi čas naglega porasta prehodnega in izvoznega trgovanja ne le z nemškimi severom, temveč tudi z Italijo. Ob agrarni dejavnosti so nastajale nove zvrsti obrti, napredovalo je rudarstvo ter fužinarstvo, kjer je idrijski rudnik imel v razvoju kapitalizma evropski pomen. V novih oblikah proizvodnje se kažejo elementi kapitalizma, v povezavi s tem je prihajalo tudi do »komercializacije« zemljiškega gospodarstva. Gestrinovo delo pojasnjuje tudi sočasne kulturne vplive in stike.